

Peruspalveluministeri Susanna Huovinen

Työterveyslaitos 70 vuotta

To 23.4.2015 klo 13, Seurahuone, Bar Socis, Kaivokatu 12

Hyvä juhlavieraat,

Suomessa käytiin viikonloppuna eduskuntavaalit. *(Täydennetään alkuviikosta tätä johdantoa, osallistumisaste, muutos jne...)*

Oman kokemuksen mukaan kansalaisten keskuudessa oltiin hyvinkin, ellei nyt kriisitietoisia, niin muutostietoisia. Rakenteellisten uudistusten tärkeys ja ajankoh-
taisuus on nähdäkseni ymmärretty. Se että lähdimme hallituksessa viemään näitä
mittavia uudistuksia eteenpäin taloudellisesti vaikeina aikoina, saattoi kuitenkin
lisätä uudistusten toimeenpanoon liittyviä huolia. Ja tämä on ymmärrettävää. Poli-
tiikassa käsitteitä käytetään joskus epäselvästi.

Suomessa muutos on usein ajateltu raskaana ja ylimääräisenä taakkana, ei niin-
kään myönteisenä uudistuksena, joka vie kehitystä eteenpäin. Suomi on kuitenkin
aina kehittynyt kriisien kautta. Kansakuntamme vahvuus on ollut siinä, että osa-
taan toimia ja tehdä päätöksiä vaikeissa tilanteissa. Ja siinä, että ne tehdään yh-
teisen edun mukaisesti.

Sotavuosiin saakka elimme omavaraistaloudessa. Sen jälkeen alkoi voimakas jäl-
leenrakentaminen, kouluttautuminen ja teollistuminen. Maaseudun väki muutti vä-
hitellen kaupunkiin ja maaseudun asutus harveni. Osa väestöstä muutti Ruotsiin
parempien työnsaantimahdollisuuksien vuoksi. 1990-luvun taloudellinen lama sai
aikaan hyvää ja pahaa: moni yritys joutui konkurssiin; monen kohdalla lama johti
työttömyyteen ja jopa syrjäytymiseen. Eniten kärsivät vähiten koulutetut - ja myö-
hemmin heidän lapsensa. Kasvukeskukset vahvistuivat ja maaseutu tyhjeni. Työ-
suhteet muuttuivat lyhytaikaisiksi. Lamasta vei paljon. Samalla siitä seurasi paljon

uutta, joka vei kehitystä eteenpäin: Suomi tuli osaksi Euroopan Unionia, mikä avasi kanavat kansainväliseen kilpailuun, kansainvälistymiseen ja globalisaatioon.

Siinä missä 1950-luvulla arvostettiin maskuliinisia ominaisuuksia - kuten ahkeruutta ja sisua - nyt myös feminiinisiä pehmeämpiä arvoja pidetään tärkeinä. Monella on mielikuva, että fyysisemmän työn aikakausina ei kärsitty henkisistä ongelmista. Todellisuudessa ne ovat saattaneet olla asioita, joista ei ole ollut sopivaa puhua ääneen. Tänä päivänä työntekijän ja esimiehen välinen suhde on muuttunut tasapuolisemmaksi. Esimiehen kanssa puhutaan aikaisempaa enemmän. Yhä useammalta työntekijältä odotetaan myös kykyä johtaa itse itseään. Suomalaisten koulutustaso ja työmarkkinoiden vaatimustaso ovat nousseet nopeasti.

Menneitä huippu- ja lamakausia 1900-luvun alusta alkaen tarkasteltaessa, niissä on todettavissa tietty säännönmukaisuus. Suuret huippuvuodet ovat toistuneet 16, 18 ja 20 vuoden välein ja syvät lamavuodet 9, 7 ja 11 vuoden välein. Kausien väliin on mahtunut sotia, pörssiromahduksia, öljy- ja finanssikriisejä, jotka ovat vie-neet taloutta ja kehitystä eteenpäin. Tällä hetkellä meidän pitäisi olla matkalla kohti huippua, joka olisi ennusteen mukaan huipussaan 2019. Tällä hetkellä näyttää ensimmäisen kerran 100 vuoteen siltä, ettei tuo ennuste tule toteutumaan ilman ihmettä. Talouslama koettelee, nopeasti kasvava ikääntynyt väestömme tarvitsee hoivaa ja apua, nuoret eivät työllisty, maailmalla ja lähellämme on levottomuuksia.

Vaikka saamme joka päivä tietoa ympärillämme vallitsevasta epävarmuudesta, meidän on hyvä myös nähdä, millaisessa Suomessa asumme ja miten sijoitumme suhteessa muihin maihin. Eri maiden välisessä vertailussa - jota tehdään muutamman vuoden välein - sijoitumme huipulle kymmenissä mittareissa: vuonna 2013 suomalaiset olivat 4. onnellisin kansa Euroopassa ja 7. onnellisin kansa koko maailmassa. Vuonna 2012 olimme maailman onnistunein valtio ja 2010 maailman paras maa. IT-alalla olemme olleet toiseksi parhaita monta kertaa, viimeksi vuonna 2011. Suomi on myös vähiten korruptoitunut maa vuonna 2011. PISA-

arvioinnissa olemme olleet huipulla monena vuonna. Suomi oli myös 5. paras maa naisille vuonna 2011.

Vielä 1850-luvulla elimme köyhyydessä ja lapsikuolleisuus oli suuri. Koulutukseen ja terveydenhuoltoon tehtyjen investointien ansiosta olemme nyt maailman huipulla vähäisen lapsikuolleisuuden osalta. Suomalainen työterveyshuolto on myös maailmanlaajuisesti tunnettu ja kattavin, oman aikansa Nokia. Kun ulkomaalaisilta opiskelijoilta kysyy, miksi he hakeutuvat Suomeen, vastaus on: hyvä koulutus ja terveydenhuolto ja turvallisuus. Kun keskustelua jatketaan ja kysytään, mitä mieltä he ovat pimeästä ja kylmästä talvesta, vastauksena on: ”täällä on valot ja päälle voi laittaa mukavat lämpimät vaatteet.” Korkeisiin veroihinkin löytyy nopeasti vastaus: ”suomalaiset saavat verorahoilleen vastinetta”. – Näin ei tapahdu joka maassa.

Hyvät kuulijat,

Hyvät sijoituksemme maailman maiden joukossa ovat määrätietoisuuden työn, koulutuksen, tutkimuksen ja päätöksenteon tulosta. Huipulla pysyminen ei ole itsestään selvää, vaan se vaatii ponnisteluja jatkossakin. Meillä on vielä parannettavaa monissa asioissa, kuten sosiaalisen pääoman ja työhyvinvoinnin luomisessa sekä johtamisessa. Osaamisemme vaatii jatkuvaa ylläpitämistä ja erikoisosaamisen kehittämistä. Enää ei riitä, että on ”täysin ammattitaitoinen ja raitis”. Tämän päivän työpaikkailmoituksissa haetaan ammattitaitoista virtuoosia, erinomaista tiimipeliä, itsenäistä työskentelijää, väsymätöntä puurtajaa. Onko tällaisia ihmisiä olemassa? Mitä meidän työelämässä tapahtuu tulevaisuudessa?

Ainakin yllätyksiä ja epävarmuutta, sillä työmarkkinoiden liikkeitä on vaikea ennakoita pitkälle eteenpäin. Jotain voidaan kuitenkin sanoa. Teollisuuden työvoimaosuus on laskenut, mutta pientä nousua on havaittavissa. Palvelualan työvoimaosuus on kasvanut ja kasvua on odotettavissa erityisesti hoiva-alalla, mutta myös

vihreän energian, sekä tuotekehityksen ja designin osalta. Ammattirakenteissa on tarvetta palveluammatteihin. Suuryritykset vahvistavat globaalista ja kansallista toimintavalmiuttaan. Toisaalta myös ulkoistaminen, alihankinta ja pienyrittäjyys lisääntyvät. Organisaatorakenteet madaltuvat ja sopeuttavat toimintojaan asiakkaiden tarpeiden mukaan. Uudet teknologiat vaikuttavat ammattirakenteisiin, työn sisältöihin, ammattitaito- ja pätevyysvaatimuksiin ja fyysiseen toimintaympäristöön. Palveluja tarjotaan virtuaalisesti teknologiaa hyödyntäen. Työ tulee abstraktimmaksi, työntekijä ottaa vastuuta oman työnsä johtamisesta. Asiakkaat ovat tietoisia tarpeistaan ja asettavat omia vaatimuksiaan palveluille ja tuotteille. Työyhteisöt kansainvälistyvät ja monikulttuuristuvat. Itsensä työllistäminen tulee olemaan ratkaisu – tai yllätys – yhä useammalle. Uudessa työelämässä ihmisen elämän kulku ei ole lineaarista, vaan limittäistä. Tämä voi tarkoittaa ammatinvaihdoksia, uudelleen kouluttautumista, välityöpaikkoja opiskelun ohessa tai jopa siirtymistä eläkkeeltä takaisin työelämään. On hyväksyttävä, että eteen voi tulla myös työttömyysjaksoja. Hyvinvointivaltion tehtävä on paitsi turvata toimeentulo muutostilanteissa, luoda turvallisuutta ja luottamusta silloinkin kun emme tukiverkkoja tarvitse. Hyvinvointivaltio tasapainottaa niitä epävarmuustekijöitä, joita muuttuvaan työelämään, tähän päivään ja tulevaisuuteen liittyy. Perhepolitiikka on hyvä esimerkki: ilman riittäviä tulonsiirtoja, työelämän joustoja ja kattavia perhepalveluita suomessa romahtaisi joko syntyvyys tai naisten työssäkäyntiaste.

Naisten osallistuminen työelämään on muuttanut työelämää osaltaan. Maataloudessa elämäntyönsä tehneestä naisesta tuli vähitellen koulutettu nainen, jolle lähes kaikki ammatit alkoivat olla mahdollisia. Saadakseen omaa rahaa, naisen oli tehtävä ansiotyötä. Ansiotöistä huolimatta kodin näkymättömät ja näkyvät työt ovat pysyneet naisen harteilla. Vuonna 1927 Kotiliedessä kysyttiin: ”Sopiiko miehen auttaa vaimoaan kotitaloustöissä?” Kirjoituksessa todettiin, että asia on ilmeisen arkaluontoinen näin julkisessa sanassa käsiteltäväksi, sillä ”monet käsittävät otsikossa mainitun kysymyksen perhesalaisuudeksi, josta ei sovi syrjäisille huu-della”. Artikkelissa listataan muutamia tehtäviä, jotka miehen olisi hyvä osata: ommella irronnut nappi, osallistua vauvan hoitoon, puiden ja veden kanton sekä

huoneiden lämmitykseen. ”Erikoistapauksissa voi mies toimittaa lattian lakaisemista ja pölyjen pyyhkimistä, vaikka eivät naiset kyllä yleensä luota miesten puhtaanapitotaitoon. Ei ole hullumpaa, jos osaa mies hiukan keittotaidonkin alkeita... ja mankeliapulaiseksi mies suorastaan on erinomainen.”

Jo lapsena opittu neuvo ”vie mennessä, tuo tullessas” on ollut naiselle hyvä oppi arjesta selviytymisestä. Kotia on pidetty perinteisesti naisen valtakuntana ja se asema on säilynyt. Kotityöt ovat pysyneet kuin liima myös ansioäidin kantapäissä. Syy kotitöiden vähäiseen jakamiseen ei ole ollut yksinomaan miehissä, sillä naiset ovat itse pitkään korostaneet rooliaan kodin hengen luojina. Vaikka moni kotityö helpottui uusien keksintöjen ja koneiden myötä, tekemistä kotona on edelleen. Kun ansioäidin päivätyö päättyy, kotona alkaa uusi työrupeama. Vaikka moni mies osaa jo valmistaa ruokaa ja täyttää astianpesukoneen, silti kotitaloustyöt katsotaan edelleen enemmän naisille kuin miehille kuuluviksi. Jos koti on siivoamaton, se on naisen vika.

On naisia, jotka ovat oppineet miesten parhaat työelämätaidot: verkostoitumisen, hyvän itseluottamuksen ja oikea-aikaisen palkankorotusvaateen. Mutta jottei totuus unohtuisi: korkeakoulutetut naiset sijoittuvat hankalammin työelämäään kuin korkeakoulutetut miehet. Naisten työsuhteet ovat epävakaampia. Uran ja perheen yhdistäminen on edelleen naiselle vaikeampaa kuin miehelle. Naisten ura hidastuu miehiä enemmän lastensaannin jälkeen. Liian moni uransa etusijalle asettanut nainen on luopunut ajatuksesta perustaa perhe. Naisten uralla edistyminen edellyttää, että naiset luopuvat liiallisesta itsekritiikistä ja asettavat tavoitetasonsa korkeammalle, miehet pitävät enemmän perhevapaita, ja työnantajat ovat aktiivisempia naisten urapolkujen luomisessa. Ilman asenneilmapiirin muutosta naisia ei saada lisää yritysjohtoon. Toivon, että työnantajat ymmärtävät perheystävällisyyden vetotekijänä myös nuorten miesten keskuudessa kilpaillessaan osaavasta työvoimasta. Isät eivät tänä päivänä pääse osallistumaan pienten lastensa kasvatukseen niin paljon kuin he itse toivoisivat.

Arvoisat kuulijat,

Työvoima vanhenee eliniän pitenemisen myötä. Ikääntyvät työntekijät ovat mukana työelämän nopeissa uudistuksissa. Muutokset aiheuttavat myös riskejä työkyvylle, terveydelle ja turvallisuudelle. Koska työpaikat uudistuvat nopeasti, työterveyshuollon ja työsuojelun toimenpiteiden tulee olla asiakkaiden tarpeisiin vastaavia, kaikkien saatavissa olevia kokonaisvaltaisia, tehokkaita ja laadukkaita palveluja.

Työterveyslaitos on tukenut työpaikkoja ja työterveyshuoltoja kehittämään toimintojaan 70 vuotta. Jotta se pystyy toimimaan työelämän tukena jatkossakin, on sen johdettava esimerkillä ja pidettävä hyvää huolta omasta henkilöstöstään.

Parhaat onnittelut Työterveyslaitokselle ja menestystä tulevaisuuteen!